

A Synopsis

Of The Thesis to be Submitted For

Ph.D.Degree in Gujarati

THE MAHARAJA SAYAJIRAO UNIVERSITY OF BARODA, VADODARA

ધ મહારાજા સયાજીરાવ યુનિવર્સિટી ઓફ બરોડા, વડોદરામાં

ગુજરાતી વિષયમાં પીએચ. ડી. ની પદવી માટે રજૂ કરેલ શોધનિબંધની રૂપરેખા

Research Topic for Ph.D.

“Folk Literature of Vasava Tribe of Kukarmunda:A Critical Study”.

“કુકરમુંડા તાલુકાના વસાવા સમાજનું સમગ્ર લોકસાહિત્ય: એક વિવેચનાત્મક અભ્યાસ”

Presented by

Valvi Barkhaben Sanglyabhai

Guided by

Prof.Pundlik C.Pawar

Department of Gujarati in the Faculty of Arts

THE MAHARAJA SAYAJIRAO UNIVAERSITY OF BARODA,

VADODARA:390002

GUJARAT, INDIA

“કુકરમુંડા તાલુકાના વસાવા સમાજનું સમગ્ર લોકસાહિત્ય:એક વિવેચનાત્મક અભ્યાસ “

સંશોધન કાર્યનો સારાંશ

સાહિત્યનો અગત્યનો અને જૂનો પ્રકાર એટલે લોકસાહિત્ય. લોકસાહિત્ય એ સમાજના લોકોની દેન છે. અને આ સાહિત્ય લોકોના જીવન સાથે જ જોડાયેલું છે. તેથી તેમાં ભાવનાની સાથે સાથે સ્વરૂપનું પણ એટલું જ વૈવિધ્ય જોવા મળે છે. લોકજીવનના જેટલા પ્રસંગો હોય તેટલું જ લોકસાહિત્ય પણ હોય. દેશ દુનિયામાં લોકો પાસે મૌખિક રીતે ઘણું બધું લોકસાહિત્ય જોવા મળે છે. આપણા દેશમાં પણ લેખિત અને મૌખિક ઘણા પ્રમાણમાં લોકસાહિત્યનો ખજાનો રહેલો છે. જુદા જુદા વિષયોને લઈને આજે ખૂબ જ લખાઈ રહ્યું છે. સાહિત્યમાં પણ આદિવાસી સાહિત્ય વર્તમાન સમયમાં ઘણું લખાઈ રહ્યું છે એમાં પણ ઘણા સમયથી આદિવાસી લોકસાહિત્યને કંડારવાની તક સંશોધકો ઝડપી લીધી છે. એવે સમયે ગુજરાતનાં છેવાડાનો કુકરમુંડા તાલુકો જે તાપી જિલ્લામાં આવેલ છે. આ તાલુકામાં મોટે ભાગે વસાવા,તડવી,પાડવી,વળવી વગેરે આદિવાસી લોકો વસવાટ કરે છે. તાપી જિલ્લાના વ્યારા,સોનગઢ,નિઝર,કુકરમુંડા વગેરે તાલુકામાં તેમજ નર્મદા જિલ્લામાં સાગબારા,ડેડીયાપાડા,નાંદોદ વગેરે તાલુકામાં વસવાટ કરતાં વસાવાઓ પોતાની એક આગવી અને નોખી સાંસ્કૃતિક ઓળખ ધરાવે છે. વર્તમાન સમયમાં જ્યારે લોકસાહિત્યના અનેક સ્વરૂપો પર સંશોધન કાર્ય થઈ રહ્યું છે, ત્યારે મે મારા આ મહાનિબંધમાં કુકરમુંડા તાલુકાના વસાવા સમાજનું સમગ્ર લોકસાહિત્યનો વિવેચનાત્મક અભ્યાસ કર્યો છે.આ શોધનિબંધનો પ્રકરણવાર અનુક્રમ નીચે મુજબ છે.

પ્રકરણ:૧ કુકરમુંડા તાલુકાનો સામાન્ય પરિચય

પ્રકરણ:૨ લોકસાહિત્ય

પ્રકરણ:૩ લોકગીત સાહિત્ય સ્વરૂપ :ગીથે

પ્રકરણ:૪ લોકકથા:ગાયાં

પ્રકરણ:૫ લોકનાટ્ય:’સોંગ’

પ્રકરણ: ૬ પ્રકીર્ણ લોકસાહિત્ય

પ્રકરણ:૭ ઉપસંહાર

પ્રકરણ:૧ કુકરમુંડા તાલુકાનો સામાન્ય પરિચય

આ પ્રકરણમાં કુકરમુંડા તાલુકાનો સામાન્ય પરિચય આપવામાં આવ્યો છે. જેમાં કુકરમુંડા તાલુકામાં વસતા આદિવાસીઓની રહેણી-કરણી,રિતરીવાજ ,ખાનપાન ખેતી વગેરે વિશે પરિચય કરાવ્યો છે. મહારાષ્ટ્રને અડીને આવેલ આ તાલુકાના આદિવાસી લોકોનો વ્યવસાય,તહેવારો,ઉત્સવો વગેરેનો પણ વિસ્તારપૂર્વક પરિચય કરાવવામાં આવ્યો છે. જેમાં ગુજરાતનાં આદિવાસીઓનો સામાન્ય પરિચય કરાવ્યો છે. અને કુકરમુંડા તાલુકાનો ઇતિહાસ અને તેનું ક્ષેત્રફળ પણ લઈ લીધું છે. કુકરમુંડા તાલુકાની સામાન્ય માહિતી પણ આપી છે. આ તાલુકામાં વસતા વસાવા સમાજની વિધિઓની પણ વિસ્તૃત ચર્ચા કરી છે. આદિવાસીઓમાં દેવો અને તહેવારોનું ઘણું મહત્વ હોવાથી આ પ્રકરણમાં દેવો વિશે વધારે પ્રમાણમાં દેવોનો પરિચય આપ્યો છે.

પ્રકરણ:૨ લોકસાહિત્ય

આ પ્રકરણમાં લોકસાહિત્ય એટલે શું? અને લોકસાહિત્યના પ્રકારોની વિસ્તૃત ચર્ચા કરવામાં આવી છે. તેમજ જુદા જુદા વિદ્વાનોએ આપેલ લોકસાહિત્યની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે. લોકસાહિત્યના પ્રકારો વિશે વિસ્તૃત માહિતી આપવામાં આવી છે. જેમાં લોકકથા, લોકગીત, લોકનાટ્ય, કહેવત, ઉખાણા વગેરેની વાત કરવામાં આવી છે.

પ્રકરણ:૩ લોકગીત સાહિત્ય સ્વરૂપ :ગીથે

પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં લોકગીતમાં દેહવાલી લોકગીતો મૂક્યા છે જેમાં લગ્નના ગીતો, હોળીમાં ગવાતા ગીતો, શ્રમગીતો, હાલરડાં અને રોડાલી એટલે કે લોકનાટ્ય સોંગમાં ગવાતા ગીતો પણ છે. એમાં પણ પ્રકાર સાથે મૂક્યા છે જેવા કે ,

૧. લગ્નગીતો:(વોરાડું ગીથે)

૨.શ્રમગીતો:(કામું ગીથે)

૩. હાલરડા

૪. હોળીગીતો:(લોલએ)

૫.રોડાલી (લોકનાટ્ય સોંગમાં ગવાતા ગીતો)

ઉપર આપેલ લોકગીતોના પ્રકારો મુજબ વોરાડું ગીથે એટલે કે લગ્નગીતો દેહવાલી બોલીમાં મૂકી ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરીને મૂકવામાં આવ્યા છે. લગ્નગીતોમાં અલગ અલગ સમયે ગવાતા ગીતો જેવા કે,

૧) સગાઈ વખતે ગવાતા ગીતો

૨) હળદ વાટવાથી લઈ પીઠીના ગીતો

૪) લગ્નવિધિથી લઈને કન્યાવિદાય સુધીના ગીતો.

ઉપરાંત શ્રમગીતોની આછી ઝલક પણ મૂકવામાં આવી છે. ગુજરાતનાં આદિવાસીઓનો ખાસ તહેવાર એટલે હોળી. હોળી વિશે વાત કરી અને હોળીના ગીતોને રજૂ કર્યા છે. હોળીનું આગવું મહત્વ હોય હોળીના જુદા જુદા સમયના અલગ અલગ ગીતો રજૂ કર્યા છે. જેમ કે કાંદિયો રોપવાના એકથી દોઢ મહિના પહેલા ગામના લોકો ઢોલ વગાડી,ગીતો ગાઈ સૌ ભેગા મળી નાચતા હોય છે. હોળીના દહન પછી પણ પાંચ દિવસ સુધી જે ગીતો ગાઈ ઘેરૈયા નાચતા હોય એ ગીતો પણ આ પ્રકરણમાં રજૂ કર્યા છે.

પ્રકરણ:૪ લોકકથા:ગાયાં

આ પ્રકરણમાં લોકકથા જે દેહવાલી બોલીમાં કહેવાતી લોકકથા 'પોહલો પોયરો'ની કથા વિસ્તૃતતાથી મૂકી આપી છે. તેમજ વિસ્તારની લોકકથાઓનો ઉલ્લેખ કરી જે તે વિસ્તારની લોકકથાઓને મૂકી આપી છે. 'પોહલો પોયરો' લોકકથામાં અલગ અલગ વિસ્તાર અને જુદી જુદી બોલી પ્રમાણે ઘણો ભેદ જોવા મળે છે. તો એને પણ તપાસવાનું કામ આ પ્રકરણમાં થયું છે. પ્રસ્તુત કરેલ લોકકથાને મૂકીને તેને ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરી વિવેચનાત્મક અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે.કલ્પનાઓથી ઘેરાયેલી આ કથામાં આદિવાસી જીવનના દર્શન જોવા મળે છે.

પ્રકરણ:૫ લોકનાટ્ય:'સોંગ'

સોંગ લોકનાટ્ય દક્ષિણ ગુજરાતનાં કેટલાક વિસ્તારોમાં ભજવવામાં આવે છે.વધારે પડતું દેહવાલી બોલીમાં ભજવવામાં આવે છે. લોકનાટ્ય 'સોંગ'નો ઇતિહાસ મૂકવામાં આવ્યો છે. દેહવાલીમાં બોલીમાં રજૂ થતાં લોકનાટ્યના અલગ અલગ વિષયોની પણ આ પ્રકરણમાં વાત

કરી છે. વસાવા સમાજના લોકનાટ્ય સોંગ 'બિચારા મા-બાપ' વિષય સાથે આ પ્રકરણ રજૂ કરવામાં આવેલ છે. સોંગમાં ગીતો પણ હોય છે. જેને 'રોડાલી' કહેવામાં આવે છે. આ લોકનાટ્યની વિશેષતા એ છે કે પુરુષો જ આ ભજવી શકતા હોય છે. જે વસાવા સમાજના ભાઈઓએ સુંદર રીતે ભજવણી કરેલ છે.

પ્રકરણ:૬ પ્રકીર્ણ લોકસાહિત્ય

પ્રકીર્ણ લોકસાહિત્ય નામના આ પ્રકરણમાં કહેવત અને ઉખાણાં સાહિત્ય સ્વરૂપની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. કુકરમુંડા તાલુકાના વસાવા સમાજની પ્રચલિત કહેવતોને રજૂ કરવામાં આવી છે. તેમજ દેહવાલી બોલીમાં બોલાતા ઉખાણા રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. આ પ્રકરણમાં કહેવત અને ઉખાણા છે જેના દેહવાલી બોલીના શબ્દોનો અર્થ પણ મૂકવામાં આવ્યા છે.

પ્રકરણ:૭ ઉપસંહાર

પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં કુકરમુંડા તાલુકાના વસાવા સમાજનું સમગ્ર લોકસાહિત્યનો વિવેચનાત્મક અભ્યાસ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં લોકગીતો ,લોકકથા અને લોકનાટ્યની સાથે કહેવતો અને ઉખાણાનો સમાવેશ છે.

આ મહાશોધનિબંધમાં આદિવાસી સમાજ જે કુકરમુંડાની આસપાસ વસાવા પ્રજા વસે છે તેનું જીવનદર્શન છે. આ મારા મહાશોધનિબંધથી અન્ય સમાજ પણ વસાવા સમાજના આદિવાસીઓ વિશે જાણે અને કઈક નવું જાણે એ માટે મારો આ પ્રયાસ રહ્યો. પહેલા પ્રકરણમાં કુકરમુંડા વિસ્તારના આદિવાસીઓની સંપૂર્ણ માહિતી આપવાનો પૂરેપૂરો પ્રયાસ અન્ય સમાજના અભ્યાસુ કે આવનાર વિદ્યાર્થીપેઢી માટે ઉપયોગી બની રહેશે. આજે વિશ્વસાહિત્યનું નિર્માણ થયેલું છે. ક્યાંક ને ક્યાંક ગ્રંથાલયોમાં ઉપલબ્ધ છે એવે સમયે વસાવા સમાજનું લોકસાહિત્ય મૌખિક હતું તો એને લેખિત સ્વરૂપે મૂકી આપવામાં આવ્યું છે જે ઘણું ઉપયોગી બનશે. અલેખિત કહો કે માત્ર મૌખિક સાહિત્ય જે વિશ્વસાહિત્ય સાથે જોડાશે. અન્ય સમાજના લોકોને જાણવાની જિજ્ઞાસા હોય એ જાણી શકશે. વસાવા સમાજના તહેવારો વિશે મેં જે નોંધ કરી છે તો એ તહેવારો માત્ર તહેવારો નથી પરંતુ પ્રકૃતિ સાથે આદિવાસીઓનો તાલમેલ, જીવન સાથે સતત પ્રકૃતિનું સાનિધ્ય જોવા મળે છે. પ્રકૃતિપૂજા જે કરવામાં આવી છે તેના વિશે અન્ય સમાજ પણ જાણી શકશે. જેમ કે વાગદેવની ઉજવણી કરવામાં આવે છે ત્યારે એનું એક અલગ મહત્વ છે કે, વરસાદ વરસ્યા પછી અનાજ કે અન્ય વનસ્પતિ, ઘાસચારો ઊગી નીકળ્યો હોઈ આ સમગ્ર જગ્યાએ કામ કરતાં લોકોને અન્ય જીવોથી નુકસાન ના

થાય એ માટે આ તહેવાર ઉજવાય છે. એવી જ રીતે લીલીચારીનો તહેવાર ઉજવવામાં આવે છે એ વરસાદ વરસ્યા બાદ જે કઈ રાનમાં ઊગી નીકળ્યું છે તેને ઢોર કે માણસ આરોગી શકે તો તેનાથી કઈ નુકસાન ના થાય તેના માટે પૂજા-વિધિ કરવામાં આવે છે. આ એક મોટી વાત શીખવા જેવી છે કે માણસ જ્યારે પ્રકૃતિ પાસેથી કઈક લે છે ત્યારે તેની અનુમતિ કહો કે હું તારી પાસેથી લઉં છું ની જે ભાવના છે એ વ્યક્ત થાય છે. આજે માણસ સ્વાર્થના ટોપલાઓને શણગારવા માટે સતત પ્રકૃતિનો વિનાશ કરી રહ્યો છે એવે સમયે આદિવાસી સમાજ આ તહેવારો દ્વારા શીખવે છે કે જરૂરિયાત પૂરતું જ લેવું જોઈએ. અને ક્યાંક પ્રકૃતિને નુકસાન ના થાય એ પણ જોવું જોઈએ.

ઉપરાંત લોકસાહિત્ય વિશે હોઈ આ મહાશોધનબંધમાં સમગ્ર લોકસાહિત્યના પ્રકારો વિશે માહિતી પણ મળી રહેશે. અને વિસ્તૃત માહિતી પણ મળશે. આગળ જોઈએ તો વસાવા સમાજના લોકગીતો એ અન્ય સમાજ પૂરતું જ નહીં પરંતુ વસાવા સમાજને પણ એટલા જ ઉપયોગી થશે. આજે અન્ય સમાજ સાથે હાથ મિલાવતાં મિલાવતાં આદિવાસી સમાજ પોતાના મૂલ્યો, પરંપરા, સંસ્કૃતિને દૂર કરતો જઈ રહ્યો છે તો આ સમયે લોકગીતોને યુવાપેઢી ફરી વાગોડે અને જાણે એ મારો પ્રયાસ છે. જે દરેક અભ્યાસને ઉપયોગી થશે.

લોકકથાની વાત કરું તો પોહલો પોયરો કથા ખુદ એક ભરપૂર સામગ્રી છે જે દરેકને માટે ઉપયોગી બની રહેશે. એક વાર્તા અથવા તો લોકકથાના લક્ષણો એમાં દેખાય છે. વાસ્તવિકતા સાથે કલ્પનાસૃષ્ટિનું દર્શન થયેલું જોવા મળે છે. માણસની અંદર રહેલી વૃત્તિઓનું વર્ણન અહીં કરેલ છે. માણસને ખબર નથી હોતી કે એની પાસે કેટલી બધી શક્તિઓ પડેલી છે જે કોઈ એક દિશા અથવા પ્રયત્ને આવે છે. જેનું દર્શન કથામાં થાય છે. મુક્ત જીવનમાંથી ગુલામી તરફ જતાં કરચલાના ઉદાહરણ થકી દરેક માણસ આ વાત સમજી શકે કે શું થાય ને શું ના કરાય. આવા કેટલાય ઉદાહરણ કથામાંથી શીખવા મળે. સાહિત્યને માટે પણ આ સમગ્ર વિષય જ ઉપયોગી થશે. કથાનો શ્રેષ્ઠ બોધપાઠ એ છે કે માણસે પોતાની પરિસ્થિતિને કોસ્યા વગર સારું જીવન જીવવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. તેવી જ રીતે સોંગમાં પણ જે આદિવાસી યુવાઓના મોજશોખ થકી પોતાનું જીવન ટૂંકાવી દે છે. એ કઈ રીતે એમાંથી બહાર નીકળે એના ઉકેલ આ સોંગમાં આપ્યા છે. દરેક સમાજનો યુવા આજે કોઈક ને કોઈક રીતે દિશા ભટકી જીવન ટૂંકાવી દે છે અથવા જીવન જીવવાનું મુશ્કેલ કરી લે છે તો કઈ રીતે બહાર આવી શકે એ આ સોંગ દ્વારા શીખી શકાય. અને સાથે નામુંદાદાનું પાત્ર દારૂનો પૂરતો ઉપયોગ કરી શકાય એના વિશે વાત કરે છે. અને વિમારીમાં દારૂનો ઉપયોગ

કેટલો કરવો એ પણ કહે છે. ટૂંકમાં શુદ્ધ મહુડાનો દારૂ ખરેખર કેટલો મહત્વનો છે અને ઔષધીરૂપે લેવામાં આવે તો એનું મહત્વ સમજાય. જે દરેક માટે ઉપયોગી છે. ઉપરાંત કહેવતો તો દરેક વાંચીએ તો કઈક ને કઈક શીખવા મળે અને ઉખાણા પણ વાંચી આનંદ જ આવે. આમ મારા સંશોધન કાર્યમાં કુકરમુંડા તાલુકાના વસાવા સમાજનું સમગ્ર લોકસાહિત્યનો વિવેચનાત્મક અભ્યાસ કરવાનો ઉપક્રમ હતો. તેનો શક્યતઃ અભ્યાસ કર્યો છે.

રજૂ કરનાર

બરખા સાં. વળવી

માર્ગદર્શક

પ્રો. પુંડલિક સી. પવાર

▪ સંદર્ભસૂચિ:

(૧) “આદિવાસી ઓળખ” -ભગવાન દાસ પટેલ , આવૃત્તિ-૧૯૯૯, માહિતીખાતું,
ગુજરાત રાજ્ય.

(૨) કુકરમુંડા તાલુકા પંચાયત

- (3) “આદિવાસી અભ્યાસ”- જિતેન્દ્ર વસાવા, આવૃત્તિ -૨૦૧૩ ,પૃ. નં-૪
એજન-૫
એજન- ૧૪
એજન -૨૩
- (૪) “ગુજરાતની આદિવાસી સંસ્કૃતિ”-લેખન-સંપાદન: દુર્ગેશ ઉપાધ્યાય, પ્રથમ
આવૃત્તિ -નવેમ્બર, ૨૦૧૪ પૃ. નં. ૧
એજન- ૨
એજન -૩
- (૫) ‘આદિલોક’ દ્વેમાસિક જુલાઈ, ૨૦૧૧
- (૬) “ગુજરાત દર્શન” – પૃ. નં. ૧૪૦
- (૭) “રાજના આદિવાસી છેલિયા”- ડૉ. જયાનંદ જોશી પૃ. નં.૩૨
- (૮) “મેવાસની લોકસંસ્કૃતિ”- શંકરભાઈ તડવી પૃ.૧૬
- (૯) દક્ષિણ ગુજરાત કી જનજાતીય બોલિયાં ઉદ્ભવ ઓર વિકાસ – ડૉ. મધૂકાર
પાડવી, આવૃત્તિ-૨૦૧૫, પૃ. નં. ૧૨
- (૧૦) આદિવાસી ઉત્થાન પડઘમ અને પડઘાં -લેખકો-જ. મ. મલકાણ, સી.
ડી.પરીખ. આવૃત્તિ -૧૯૯૯, પૃ. નં. ૨૮
એજન- ૨૯

(૧૧) લોકવિદ્યા અને લોકસાહિત્ય(તત્કાલ અને આજે) – નરેશ વેદ, પ્રથમ આવૃત્તિ-

૨૦૧૦, પૃ. નં. ૨૩,

એજન -૨૪

(૧૨) ગુજરાતી ભાષા- સાહિત્ય(વર્ણનાત્મક પરિચયાત્મક ગ્રંથ)-ડૉ. ડી. એમ.
ભદ્રેસારિયા,

પૃ. નં. ૪૬૭

એજન -૪૬૮

એજન -૪૬૯

એજન-૪૭૦

એજન -૪૭૧

એજન -૪૭૨

એજન -૪૭૩

એજન- ૪૭૪

એજન-૪૭૫

એજન -૪૭૬

એજન -૪૭૭

(૧૩) લોકવિદ્યાવિજ્ઞાન -લેખક: ડૉ. હસુ યાજ્ઞિક, પ્રથમ આવૃત્તિ – ૨૦૦૧ , પૃ. નં.૨

એજન-૧૨૭

એજન -૧૩૩

(૧૪) ગામિત દંતકથાઓ- સંકલન અને ભાવાનુવાદ: કાધર રેમન્ડ એ. ચૌહાણ, પ્રથમ

આવૃત્તિ -૨૦૦૨ પૃ. નં. -૩

(૧૫) લોકસાહિત્ય સંશોધન પદ્ધતિ -લેખક: હસુ યાજ્ઞિક, પ્રથમ આવૃત્તિ- ૨૦૧૪,

(૧૬) કંઠસંપદા – સંપાદકો:પ્રશાંત પટેલ, યોગેશ પટેલ, વર્ષ ઓગસ્ટ ૨૦૧૪,પ્રથમ

મણકો, પૃ. નં.૧૩

(૧૭) ગુજરાતની આદિવાસી સંસ્કૃતિ- લેખન -સંપાદન: દુર્ગેશ ઉપાધ્યાય, પ્રથમ

આવૃત્તિ- નવેમ્બર ૨૦૧૪ પૃ. નં. ૧

એજન - ૨

એજન -૩

એજન -૪

એજન - ૫

(૧૮) ગુજરાતનો લોકકલા વૈભવ -લેખન-સંપાદન- જોરાવરસિંહ જાદવ, આવૃત્તિ -

૨૦૧૯-૨૦, પૃ. નં. ૭૩

એજન - ૭૪

એજન -૭૫

એજન - ૭૭

એજન -૭૮

એજન - ૭૯

એજન - ૮૦

(૧૯) લોક સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિ- જયમલ્લ પરમાર ,પૃ. નં. ૩૫૦

(૨૦) આપનું લોકનાટ્ય -ભવાઇ, પૃ. નં. ૧૪૪

(૨૧) લોકસાહિત્યની કેટલીક વ્યાખ્યાઓ અને તેની લાક્ષણિકતાઓ-પટેલ

જીતેન્દ્રકુમાર મંગળાજી વેબસાઇટ- રિસર્ચગુરુ, issn૨૩૪૯-૨૬૬x, volum-11

issue -3, December -2017

(૨૨) ગુજરાતી લોકસાહિત્યમાળા - મણકો-૧, મેઘાણી, પૃ. ૨૩૮

(૨૩) શીલવંતી નારીઓ, જયમલ્લ પરમાર, પૃ. ૨૨૨

(૨૪) મોલ્હોબાય - ગીંબદેવ -સંશોધક-સંપાદક -ડૉ. જિતેન્દ્ર વસાવા પ્રથમ આવૃત્તિ-

૨૦૨૧

(૨૫) આદિવાસી અભ્યાસ -જિતેન્દ્ર વસાવા, પ્રથમ આવૃત્તિ- ૨૦૧૩ પૃ. નં. ૪

એજન- ૫

પ્રકરણ ૧

કુકરમુંડા તાલુકાનો સામાન્ય પરિચય

માહિતીદાતા:

ક્રમ	નામ	ગામ	ઉંમર	અભ્યાસ
------	-----	-----	------	--------

૧.	વસંતભાઈ છાબાભાઈ વળવી	ઉમજા	૫૩	૭ ધોરણ
૨.	બંદીલાલભાઈ જાબયાંભાઈ વળવી	ઉમજા	૫૪	નિરક્ષર
૩.	આત્મારામભાઈ પાડવી	પીપરીપાડા	૬૭	નિરક્ષર
૪.	જીવનદાસભાઈ ફકીરાભાઈ વળવી	બેજ	૪૫	૧૨ ધોરણ

પ્રકરણ :૩

કુકરમુંડા તાલુકાના લોકગીતો. (ગીથે)

ગીતદાતાઓની યાદી

ક્રમ	નામ	ગામ	ઉંમર	શિક્ષણ
૧.	કોમાબેન શિવાજીભાઈ વળવી	ઉમજા	૪૪	નિરક્ષર
૨.	જેરમાબેન ધનાભાઈ વળવી	ઉમજા	૬૦	નિરક્ષર
૩.	કાદાબેન ભીમસિંગ વસાવે	પીપરીપાડા	૫૬	નિરક્ષર
૪.	સાધનાબેન ફકીરા પરદેશી	ઉમજા	૫૦	૬સમું
૫.	સુમાબેન છીડીયાભાઈ વળવી	મોરંબા	૬૦	નિરક્ષર
૬.	બાબિતાબેન શંકરભાઈ વળવી	બેજ	૪૬	પાંચમું
૭.	મેથૂબેન ડુંડાભાઈ વળવી	ઈંટવાઈ	૫૪	નિરક્ષર
૮.	પાર્વતીબેન રમેશભાઈ વસાવા	મોરંબા	૬૩	નિરક્ષર
૯.	અનિતાબેન જીવનદાસ વળવી	બેજ	૪૪	નિરક્ષર
૧૦.	ઇલાબેન કાંતિલાલ વસાવા	પીપરીપાડા	૪૦	ત્રીજું
૧૧.	સવિતાબેન દેવીદાસ વળવી	ઝીરીબેડા	૫૫	નિરક્ષર
૧૨.	ગેન્દુબેન હાથ્યાભાઈ વસાવા	મોરંબા	૪૩	ત્રીજું
૧૩.	દુર્ગાબેન કાંતુભાઈ વસાવા	તોરંદા	૪૦	પાંચમું
૧૪.	કુસુમબેન જયંતભાઈ વળવી	રાજપુર	૬૦	નિરક્ષર
૧૫.	સવિતાબેન સુભાષભાઈ વળવી	નેણશેવડી	૫૪	નિરક્ષર
૧૬.	વિમલાબેન અમરસિંગ વળવી	ઉમજા	૫૦	નિરક્ષર

૧૭.	કોકીલાબેન ગજેન્દ્રભાઈ વળવી	આમદા	૫૦	નિરક્ષર
૧૮.	સિંદુબેન માંગાભાઈ વસાવા	બાલંબા	૪૪	નિરક્ષર
૧૯.	સિંદુબેન રવીન્દ્રભાઈ વળવી	વેસગાવ	૬૭	નિરક્ષર
૨૦.	સંગીતાબેન કન્નયા વળવી	કેવડામોવિ	૫૪	નિરક્ષર
૨૧.	મિરાબેન આનંદભાઈ પાડવી	કેવડામોવિ	૬૫	નિરક્ષર
૨૨.	કુંતાબેન માનસિંગભાઈ વળવી	આશાપુર	૭૩	નિરક્ષર
૨૩.	માલતીબેન દિનેશભાઈ વળવી	ડોડવા	૪૦	આઠમું
૨૪.	ઉર્વશી સાગરભાઈ વળવી	મેણપૂર	૪૪	૬સમું
૨૫.	જેવંતીબેન કુંવરસિંગ વળવી	પાનીબારા	૪૫	નિરક્ષર
૨૬.	નમુબેન ફતેસિંગભાઈ પાડવી	મેણપૂર	૫૩	૬સમું
૨૭.	માલતીબેન મંગેશભાઈ વળવી	મોદલા	૩૦	આઠમું
૨૮.	જેવંતીબેન વંતાભાઈ વળવી	બોરીકુંવા	૫૯	નિરક્ષર

પ્રકરણ:૪ લોકકથા

કથાકાર :

ક્રમ	નામ	ગામ	ઉંમર	શિક્ષણ
૧.	ભીમસિંગભાઈ વળવી (ભીમા મહારાજ)	ડાબરીયાંબા	૬૦	નિરક્ષર

પ્રકરણ:૫

લોકનાટ્ય: 'સોંગ'- 'બિચારે યાહકી બાહકો'

લોકનાટ્ય સોંગના કલાકારો:

નામુંદાદા સોંગાડયા મંડળી

કલાકારોના નામ:

- (૧) નામુભાઈ પાડવી
- (૨) મદન ચીકના
- (૩) ગોટ્ટુમામા
- (૪) કાલયા ગણેશ (પૂંજારા)
- (૫) હરીશ
- (૬) વિલાસ
- (૭) લીલાકુમારી
- (૮) રોશનીકુમારી
- (૯) મીનાકુમારી
- (૧૦) મુન્નીકુમારી

પ્રકરણ -૬

કહેવતો અને ઉખાણા

ક્રમ	નામ	ગામ	ઉંમર	શિક્ષણ
૧.	ઉખડીબેન ગોનાભાઈ વળવી	ઉમજા	૫૦	નિરક્ષર

૨.	રમાંબેન રણમલ પાડવી	ઝૂમકટી	૪૬	દસમું
૩.	મથુરાબેન દિનેશભાઈ પાડવી	વડપાડા	૪૪	નિરક્ષર
૪.	કુલાવંતી કિશનભાઈ પાડવી	ફૂલવાડી	૫૯	નિરક્ષર
૫.	કલ્પનાબેન ભીંસીનગભાઈ વળવી	પાટીપાડા	૪૦	સાતમું
૬.	સુમિત્રાબેન બંદીલાલ વળવી	ઉમજા	૫૪	નિરક્ષર
૭.	સિડાબેન વસંતભાઈ વળવી	ઉમજા	૫૦	નિરક્ષર
૮.	વીક્ષાબેન દીપકભાઈ વસાવા	પાટીપાડા	૪૪	સાતમું
૯.	સંગીતાબેન કિશનભાઈ	મૌલીપાડા	૫૬	નિરક્ષર
૧૦.	લીલાબેન કાચુભાઈ વળવી	પરોડ	૪૩	ત્રીજું
૧૧.	લક્ષ્મીબેન શંકરભાઈ પાડવી	ઉમજા	૫૩	દસમું
૧૨.	ગોરાબેન માનસિંગભાઈ વસાવા	ડાબરીઆંબા	૬૭	નિરક્ષર
૧૩.	કમુબેન સુભાષભાઈ પાડવી	મૌલીપાડા	૫૪	નિરક્ષર

૧. છબીઓ

